

PSZICHEDELIKUMOK ÉS DROGPOLITIKA

Kardos Tamás

Társaság a Szabadságjogokért (TASZ), Drogpolitikai Program /
Hungarian Civil Liberties Union (HCLU), Drug Policy Program
Email: kardos.tamas@tasz.hu

„A pszichedelikus drogok nem azért illegálisak, mert egy szerető kormányzat aggódik amiatt, hogy kiugrasz a harmadik emeletről. A pszichedelikumok azért illegálisak, mert feloldanak bizonyos vélemény-struktúrákat, kulturálisan belénk plántált viselkedésmintákat és információfeldolgozási modelleket. Megnyitják a lehetőséget annak, hogy minden, amit tudsz, hamis.” Terence McKenna

Kivonat

Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy dióhéjban bemutassa a pszichedelikus drogok népszerűvé válásának és az erre adott jogi lépéseknek a történetét a XX. század második felétől napjainkig. Drogpolitikai szempontból a fő hangsúly az ENSZ egyezmények elfogadásának körülményeire és életbelépésük hatásaira, illetve az Amerikai Egyesült Államok szabályozásának kialakítására esik, hiszen a mai napig ezek a döntések határozzák meg alapvetően azokat a kereteket, melyeken keresztül e szerekhez globálisan viszonyulunk. Ugyanakkor szó esik a pszichedelikumokkal végzett tudományos kutatások korlátozásáról és az utóbbi években bekövetkezett reneszánszokról, valamint e drogok lehetséges jövőbeli szabályozási modelljeiről is.

Kulcsszavak: pszichedelikumok (pszichedelikus drogok) ■ pszichedelikus tudomány ■ drogpolitika ■ drogszabályozás ■ ENSZ

Abstract

This study offers a brief insight into the history of the psychedelic drugs, their increasing popularity and the legislative responses thereto, from the mid-20th century to the present. From a drug policy point of view the main focus lies in the circumstances of the ratification and the impacts of the UN conventions as well as the regulations of the United States of America, since these decisions are still framing the way people think about these substances. Later on it discusses legal restrictions imposed on scientific researches, their recent revival, and an expectable future scenario of the regulation of psychedelics.

Keywords: psychedelics (psychedelic drugs) ■ psychedelic science ■ drug policy ■ drug regulation ■ UN

PSZICHEDELIKUMOK – KIHÍVÁS ÉS LEHETŐSÉG

A „*pszichedelikus*” (szó szerint: az elme megnyilatkoztatója) kifejezést Humphry Osmond, cambridge-i pszichiáter javasolta a New York Academy of Sciences 1957-es találkozóján a hallucinogén drogok okozta élmény leírására. A kifejezés rövidesen a tudomány területén is meghonosodott. Az Osmondi műszó elrugaszkodik a „hallucinogén” kifejezéshez társított hatás vizuális-, auditív és egyéb típusú érzécsalódásokra redukálásától és a maga teljességében utal az e szerek által kiváltott élményre, mely megközelítést e tanulmány is oszt. A pszichedelikus drogok (rövidebben: pszichedelikumok) csoportjába sorolt anyagok, néhány kivételtől eltekintve, rendszerint olyan alacsony toxicitású, nehezen túladagolható szerek, amelyek elsődleges hatása a kogníció és az érzékelés megváltozása, és amelyek nem alakítanak ki fizikai függőséget. A gyakran erőteljes tudatmódosulással járó hatás hossza szerenként nagyban eltér: a pár perctől-fél órától (elszívott DMT, *salvia divinorum*, más néven látnokzsálya), a 4-12 órán át (orálisan fogyasztott LSD, meszkalin), az akár több napon át tartó hatásokig (orálisan fogyasztott 2C-G, Bromo-*DragonFLY*). A klasszikusnak is nevezett pszichedelikumok (LSD, pszilocibin gomba, más néven varázsgomba, meszkalin) hatásaival szemben a szervezet 2-3 napos toleranciát épít ki a használatot követően, vagyis az utazás utáni napokban ismételten, ugyanabban a dózisban fogyasztva sokkal gyengébb vagy semmilyen hatás sem várható. Már a 60-as évek elején felfigyeltek az LSD és a pszilocibin közötti kereszt-toleranciára (Isbell, Wolbach, Wikler & Miner, 1961), ami azt eredményezi, hogy e pszichedelikumok felcserélésével sem kerülhető meg a pár napos tolerancia kialakulása. E jellegzetességek droppolitikai szempontból azért érdekesekek, mert tulajdonságaiknak köszönhetően a pszichedelikus drogok rendszeres, napi szintű használata nem jellemző sőt, a hetinél gyakoribb fogyasztásuk is igen ritka. Emellett a legtöbb pszichedelikum használata nem alakít ki erőteljes fizikai és pszichés elvonási tüneteket. Nem véletlen, hogy David Nutt, a brit, független drogügyi bizottság vezetője egy 2010-ben publikált, 20 legális és illegális drog kockázatát elemző munkájában az LSD és a varázsgomba társadalmi ártalmát szinte kimutathatlannak találta, de még a fogyasztóra háruló ártalmak is alacsonyabbnak bizonyultak a többi elemzett drog értékeinél (Nutt, King & Phillips, 2010). A heti kétszer LSD-t vagy varázsgombát fogyasztókat a pszichedelikus kultúra szlengjében becsmérően „acid head”-eknek bélyegzik (a szó szerint „savfej” kifejezés a már-már mániákus LSD fogyasztókra utal), hiszen az általános vélekedés szerint egy-egy LSD vagy pszilocibin élmény feldolgozása hetekbe-hónapokba tehet, aki pedig ennél gyakrabban használ, azt szerintük a spirituális, lelki élmények helyett pusztán az érzécsalódások élvezetei motiválják. Bár az elszívott DMT és látnokzsálya csupán pár perces élményt nyújt, ezek annyira intenzívek, hogy a gyakori használat esetükben sem jellemző. A rendszeres használat tehát a pszichedelikumok körében egészen mást jelent, mint például a marihuána, az

amfetamin vagy éppen az ezek hatásait utánzó új pszichoaktív szerek, más néven dizájner drogok esetében. Az „elme megnyilatkozása” viszont akár már az első fogyasztást követően is bekövetkezhet és ilyenkor e szerek gyakran olyan mélyreható tapasztalatokkal gazdagítják használóikat, melyeket sokan utólag életük legfontosabb élményeiként tartanak számon. Egy 2011-es vizsgálat során például az 51 résztvevő közel 60%-a még 14 hónappal az egyszeri pszilocibin fogyasztást követően is nagyobb nyitottságról és pozitív változásokról számolt be és a többség élete legfontosabb spirituális tapasztalatai közé sorolta az átélteket (MacLean, Johnson & Griffiths, 2011). A fentiek alapján felmerülhet bennünk a kérdés: ha a pszichedelikumok alacsony toxicitású, visszaélésre alkalmasra jórészt alkalmatlan szerek, melyeknek akár már egyszeri, kontrollált körülmények közötti fogyasztása is hosszú távú jótékony hatásokkal járhat, akkor mi indokolja, hogy a legveszélyesebb kábítószeresek között tartjuk számon őket? A válaszáért érdemes visszamennünk az 1950-es és 60-as évekre, az LSD-vel való legális kísérletezések fénykorára, amikor a pszichedelikumok egyszerre jelentek meg egyedülálló lehetőségként és potenciális veszélyforrásként az orvostudomány és a politikai hatalom számára.

AZ LSD AZ ORVOSTUDOMÁNYBAN ÉS A TITKOSSZOLGÁLAT KEZÉBEN

A svájci Albert Hofmann 1938-ban szintetizálta az LSD-25 molekulát. Hofmann eredeti szándéka nem egy potens pszichedelikus szer előállításának, hanem a vérkeringésre és légzésre ható stimuláns (analeptikum) felfedezése volt. Az orvosok és farmakológusok visszafogott érdeklődése miatt csak öt évvel később tért vissza az anyaggal végzett kísérletekre. 1943-ban, egy rejtélyes laboratóriumi bődületet követően végezte el első önkísérletét a szerrel, csekélynek szánt dózis elfogyasztásával, amely azonban valószerűtlenül erőteljes hatásokat okozott. Bár a váratlan intenzitás és az előzetesen teljesen ismeretlen hatásmechanizmus miatt élményei jórészt félelmetesek voltak, már a kísérletet követően felismerte, hogy „az új LSD hatóanyag ezekkel a tulajdonságokkal egyértelműen hasznos lehet a farmakológiában, a neurológiában és főként a pszichiátriában” (Hofmann, 2006). Az LSD pszichiátriai alkalmazására tett első kísérletek publikációi már az 1940-es évek második felében megjelentek és az orvosok érdeklődését mutatja, hogy 1950 és 1965 között a becslések szerint mintegy 40000 páciens kapott a Sandoz gyógyszergyár Delysid névre keresztelt LSD tablettájából (Henderson & Glass, 1994). Az LSD terápiás alkalmazhatóságának főbb kutatási területei az alkoholizmus és egyéb drogfüggőségek, a szkizofrénia, depresszió, autizmus, antiszociális viselkedés, pszichoszomatikus rendellenességek, poszttraumás stressz rendellenesség kezelésére és a végső stádiumú rákos betegek szorongásának csökkentésére irányultak. Kevésbé ismert, hogy Bill Wilson, az Anonim Alkoholisták alapítója az '50-es években maga is részt vett orvosi sze-

mélyzettel felügyelt LSD kísérleten, melynek következtében hangos támogatójává vált az alkoholizmus kezelése érdekében folytatott LSD-terápiáknak. A lehetséges gyógyító hatások mellett néhány kutató az LSD pszichotomimetikus, vagyis a pszichózishoz hasonló tüneteket kiváltó tulajdonságára is felhívta a figyelmet (Hoch, 1957), ami a titkosszolgálatok érdeklődését is felkeltette.

A Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) által 1953-1973 között, a hidegháború politikai paranoiájában végzett Project MKUltra kísérletsorozata az elme befolyásolására, a személy akaratának megtörésére alkalmas technikákat kutatta, az elektrosokktól, a kínzáson át, a drogok titkos adagolásáig. A válogatottan kéméletlen eszköztárral dolgozó program nemes egyszerűséggel „agymosás” néven vonult be a köznyelvbe, nem is alaptalanul, és a módszerek részleteinek kiszivárgását követően széles körben megbotránkozást váltott ki. A kiterjedt kísérletekbe 80 intézetet vontak be: egyetemeket, főiskolákat, kórházakat, börtönöket, gyógyszergyárakat – köztük az LSD-t gyártó Sandozt is (Horrock, 1977). A gyakran embertelen és az alanyok engedélye nélkül zajló kísérletek egyik fő célja arra irányult, hogy megtalálják a vallatásnak ellenálló személyek megtörésének technikáját, amivel kihúzzák belőlük a kívánt információkat. Szintén izgatta őket az ún. „mandzsúriai jelöltek” formálása, akiket kémkedésre vagy akár gyilkosságokra is be lehet programozni. Az LSD ebben az időszakban igazságszérumként és a hipnózis segítőjeként is ígéretes szernek mutatkozott, ezért átfogó kísérleteket végeztek vele fogvatartottakon, betegeken, drogfüggőkön, de a civileket, a katonákat és a vélelmezett ügynököket sem kímélték. Bár a kutatók a megjósolhatatlan hatások miatt egy idő után abbahagyták az LSD-vel való kísérletezést, a CIA megfigyeléseivel szemben több kutató úgy találta, hogy megfelelő környezet megteremtése és a fogyasztó ideális lelkiállapota mellett a hatások jóval kiszámíthatóbbak – még ha ezek a kutatások a CIA számára nem is bizonyultak relevánsnak.

AMERIKA LEGVESZÉLYESEBB EMBERE

1960-at írtunk, amikor a később az LSD apostolaként elhíresült Dr. Timothy Leary első ízben vett magához pszichedelikumot varázsgomba formájában. Az akkor 40 éves Leary saját elmondása szerint az utazás néhány órája alatt többet tanult az emberi elméről, mint tízévesi pszichológiai képzése alatt együttvéve, ezért még abban az évben elindította a Harvard Pszilocibin Projektet, hogy kontrollált körülmények között lefolytatott kísérleteken keresztül tudja vizsgálni a szer hatásait. Eredményei biztatóak voltak és számos tanulsággal szolgáltak. A kísérletek során Leary és kutatótársai felismerték, hogy a pszilocibin hatását nem csupán a dózis, de a fogyasztó személyisége és nézetei (mindset vagy set), illetve a fogyasztás környezete (setting) is alapvetően befolyásolja. Leary társaival arra törekedett, hogy a megfelelő hozzáállás és környezet kialakításá-

val minimalizálja a kellemetlen pszichedelikus élmények esélyét. 1962 márciusában a Harvard Egyetem pszichológia tanszéke belső vizsgálatot tartott Leary kutatási modelljéről, aminek következtében a média felelőtlen „drogprofesszor-ként” kezdett utalni rá. Egy évvel később távoznia kellett az egyetemről, de továbbra sem hagyott fel kísérleteivel. Az ügy publicitásának köszönhetően kíváratva a hippi ellenkultúra központi figurájává vált és pszichedelikus képzőközpontot nyitott Mexikóban, ahol a képzésnek heti egy LSD, DMT, meszkalin vagy varázsgomba utazás is része volt, majd az Egyesült Államokba visszatérve egy millbrook-i birtokon alapított hippi közösséget. Ekkor vált szállóigéjévé a „Turn on, tune in, drop out!” – kapcsolj be, hangolódj rá, lépj ki! – szlogen is, mellyel a pszichedelikus élmény átélésére buzdított. A „drop out” a bevett értelmezés szerint arra utalt, hogy lépj ki a szürke, kispolgári életből és a társadalomból; a tanulás, a munka és a megélhetésért folytatott küzdelem helyett fordulj a belső világod felé. Ez már nem pusztán pszichológiai, hanem nyílt politikai üzenet is volt, amely nyitott fülekre talált: a '60-as évek közepén tömegek próbálták ki az akkor még legális LSD-t az USA-ban. A reakció láttán a Sandoz 1965-ben leállította az LSD és a pszilocibin kutatási célú forgalmazását az Egyesült Államokba, amit egy évvel később minden országra kiterjesztett. 1966 októberében az LSD-t betiltották Kaliforniában, majd a következő évben az egész USA-ban. A korlátozások a kutatásokra is kiterjedtek, ráadásul a közvélekedés sem kedvezett a további vizsgálatoknak. A '60-as évek második felében rendre jelentek meg az LSD veszélyeit riogató hangnemben közlő médiaanyagok. A Time magazin egy 1966-os cikke azt állította, hogy az LSD gerjesztette pszichózis mindenhol jelen van (Time, 1966), majd két hétre rá a Life magazin is megjelentetett egy címlap sztorit „Az irányítás alól kicsúszott elmedrog által kirobbantott veszély: LSD” címlappal (Life, 1966). A pánikkeltő írások elrettentő hangvételű cikkek tévéműsorok százait generálták és számos városi legenda kapott szárnyra az LSD-ről, például, hogy a hetedik használat már őrületet okoz, vagy, hogy valaki a szer hatása alatt mikrohullámú sütőbe tett egy kisbabát. Az USA elnöki posztját 1963-1969 között betöltő Lyndon B. Johnson 1968-ban tovább szigorította az LSD-re irányuló szankciókat. Az új törvény értelmében az LSD és egyéb pszichedelikumok illegális előállítása, értékesítése és terjesztése immár bűncselekménynek minősült, amit 5 év börtönnel és tízezer dollár pénzbírsággal rendeltek büntetni. A pszichedelikumok illegális birtoklása is vétségnek minősült, amire maximum egy év börtönbüntetést és 1000 dollár bírságot lehetett kiszabni. A republikánus oldal azonban még ezt sem érezte elegendőnek. Az 1969-ben megválasztott Richard Nixon még mindig komoly fenyegetést látott az LSD-ben, mint az ellenkultúra motorjában. Kiaknáza az értelmezést, miszerint a marihuána és az LSD a fehér fiatalok felkeléseinek egyik fő oka, illetve, hogy a heroin „a városi feketéket fosztogatásra és nők megerőszkolására sarkallja” (Gray, 2000). Az amerikaiak között nagy számban megjelenő faji és kulturális aggodalmakat figyelembe véve az üzenet hatékonynak bizonyult az

elnöki kampány során. Nixon egy ízben „a világ legveszélyesebb emberének” nevezte Learyt és 1970-ben, majd 1973-ban börtönbe is juttatta. Arra sem kellett sokat várni, hogy az LSD kereskedelmére a legszigorúbb nemzetközi szabályozást vessék ki.

A NEMZETKÖZI TILALOM ALAPJAI

Anélkül, hogy túl mélyre ásna a nemzetközi drogszabályozási rendszer kialakulásában, két epizódot feltétlenül ki kell emelni. 1961-ben született meg az ENSZ Egységes Kábítószer Egyezménye (UNODC, 1961), mely meghatározza azokat a szereket, amelyekkel kapcsolatban megszorító intézkedések állnak hatályba. Az „egységes” szó az egyezmény azon célkitűzésére utal, hogy az 1912 és 1953 közötti, hat nemzetközi kábítószer-egyezményt egyedüli, egységes rendszerbe foglalja. Az 1961-es Egyezmény igényét az hívta életre, hogy nemzetközi tilalommal akadályozzák meg a kannabisz- és az illegális ópiumtermelést, valamint hogy korlátozzák a kokaingyártáshoz szükséges kokalevél termesztését. Ennek érdekében a dokumentum négy jegyzékbe sorolja a morfint, az ópiumot a kokaint és a kannabiszt, illetve a hasonló tulajdonságokkal rendelkező anyagokat, ahol a különböző jegyzékekbe sorolt szerekre eltérő szigorúságú szabályok vonatkoznak. Ezzel megszületett az illegális szerek csoportja, amit a magyar nyelvben, jogi műszóval kábítószereknek nevezünk, megkülönböztetve őket a legális drogoktól. Nem kellett sokat várni, hogy felmerüljön az igény a csoport további bővítésére, többek között az amfetamin, a barbiturátok, a nyugtatók és a pszichedelikumok miatt. Az LSD listára vételének kérdése már 1963-ban felmerült az ENSZ Kábítószerügyi Bizottsága (Commission on Narcotic Drugs – CND) részéről, de ekkor az Egészségügyi Világszervezet (WHO) még lokálisnak minősítette a problémát, amelyet szerintük ugyan figyelemmel kell kísérni, de elegendő a súlyához mérten reagálni rá (WHO, 1963). Két évvel később a CND egy speciális bizottsággal vizsgálta meg a 1961-es Egyezményben nem szereplő szerek által jelentett kockázatokat. A bizottság 1966-ban azt találta, hogy a legakutabb problémát az LSD terjedése és az iránta kialakult kereslet jelenti (UNODC, 1967b). Ennek köszönhetően 1968-ban a CND-ben már egyetértés mutatkozott arról, hogy az LSD-t és egyéb pszichedelikumokat a lehető legszigorúbb formában kell korlátozni. Az 1971-ben elfogadott Bécsi Egyezmény (UNODC, 1971) a pszichotrop anyagokról tíz évvel korábbi elődjének szintén nemzetközi hatályú kiegészítése lett. Hogy miért volt szükség a kábítószer mellett egy új kategória, a pszichotrop anyagok csoportjának létesítésére, arról dr. Bayer István, a CND korábbi tisztviselője és a pszichotrop anyagokra vonatkozó szabályozás egyik kidolgozója a következőket mondja: „Abban az időben az amfetamin- és barbiturát tartalmú gyógyszerkészítmények száma bőven meghaladta a ma Magyarországon kapható összes törzskönyvezett gyógyszerkészít-

mény számát. Ebből következik, hogy gyógyszergyárak százai voltak ellenérdekeltek abban, hogy készítményeiket 'kábitószernek' nyilvánítsák" (Bayer, 2005). Ugyanakkor az eltérő csoportba sorolás közel sem jelent enyhébb szabályozást. Épp ellenkezőleg, ahogyan a kialakítás körülményeiről az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC) leírta: „Az LSD, meszkalin, stb. szigorúbb módon kerül szabályozásra, mint a morfium a kábítószer egyezményben. A 7. cikkely, mely a rendszer alapját fekteti le, arról rendelkezik, hogy az ilyen anyagokat nemzetközi kereskedelemben csak akkor lehet mozgatni, ha mind az exportőr és az importőr is kormányzati hatóság, illetve kormányzati szerv, vagy olyan intézmény, mely erre a célra felhatalmazással rendelkezik. Az átadó és átvevő e rendkívül merev azonosításán felül, export- és importengedélye minden esetben kötelező" (UNODC, 1967a). Végeredményben a pszichotrop szerekről szóló Bécsi Egyezmény első, legszigorúbb előírásokkal rendelkező jegyzékébe került a legtöbb pszichedelikum (LSD, meszkalin, DMT, pszilocin, pszilocibin), míg például az amfetamint és a metamfetamint a második, enyhébb szankciókat előíró jegyzékbe tették. Az egyezmény egyik kitétele ugyanakkor azt is kimondja, hogy azok a növények és gombák, melyekben az említett pszichotrop anyagok természetes formában előfordulnak, nem esnek a Bécsi Egyezmény hatálya alá. Sőt, a 32-es cikkely fenntartja a lehetőségét, hogy a pszichotrop szereket tartalmazó növényeket tradicionálisan használó közösségek mentesülhessenek a szabályozás alól, amennyiben e növényekkel kereskedelmi tevékenységet nem folytatnak. Mindez azonban kevés volt az illegális kereskedelem megfékezésére, hiszen az LSD és az amfetamin prekursorait – melyekből a két szert elő lehet állítani – csak 17 évvel később sikerült nemzetközi ellenőrzés alá vonni (UNODC, 1988). Így amíg a feketepiac továbbra is virágzott és kétes hatóanyag-tartalmú drogokat terjesztett, addig a '71-es egyezmény közel negyven évre megpecsételte a pszichedelikus drogokkal kapcsolatos kutatások sorsát. Ám mindez a drogok elleni szigorú fellépés korszakának csak a kezdő lépése volt.

DROGELLENES HÁBORÚ

1971. június 29-én a szenátushoz intézett beszédében Richard Nixon üdvözölte a Pszichotrop Egyezményt, amely érvelése szerint fontos úrtölt be az addigi nemzetközi drokkontroll-rendszerben (Nixon, 1971). Hogy a szigorú szabályozás mennyire egybevágott Nixon elképzelésével, azt mi sem mutatja jobban, hogy ugyanebben a hónapban hirdette meg a Drogellenes Háború (War on Drugs) programját, mely idővel – kisebb-nagyobb mértékben – az egész világ számára mércévé vált. Az új, szigorúbb megközelítés a gyakorlatban többek között azt jelentette, hogy a törvények szövetségi szintű betartatása érdekében Nixon létrehozta a Kábítószer-ellenes Hivatalt (Drug Enforcement Administration – DEA),

kötelezően kiszabandó büntetéseket állított hatályba és bevezette az értesítés nélküli házkutatásokat. Emellett a kannabiszt ideiglenesen a kábítószeres I. jegyzékére helyezte, hogy a visszaélőkkel a legszigorúbb törvények szerint járassanak el. Bár az általa életre hívott drogügyi bizottság 1972-ben kelt jelentésében a kannabisz dekriminalizációját javasolta, Nixon ezt egész egyszerűen figyelmen kívül hagyta. Ennek ellenére 1973-77 között így is tizenegy államban dekriminalizálták a kannabisz birtoklását, sőt Hollandia 1976-ban léptette hatályba a törvényt, melynek értelmében a rendőrség tolerálja a kannabisz értékesítését az úgynevezett coffee shop-okban. A Drogellenes Háború lendülete a '80-as években, Ronald Reagan elnöksége alatt újabb fokozatra kapcsol. Ebben az időszakban kezdett meredeken emelkedni a kábítószerrel visszaélő, nem-erőszakos – jellemzően kábítószer-fogyasztó vagy alacsony szintű diler – fogvatartottak száma. Nancy Reagan, a First Lady nem sokkal a beiktatást követően elindította hírhedt és máig széles körben alkalmazott „Csak Mondj Nemet” (Just Say No) kampányát, ami megalapozta az évtized zéró tolerancia megközelítését, mely a tényszerű információk mellett a tícserék és egyéb ártalomcsökkentő szolgáltatások terjedését is blokkolta. Ekkoriban indult útjára a gyakran pontatlan információkat közlő és vitatott eredményességű, iskolai felvilágosító program, a D.A.R.E. is, melyet a világ számos országában, így Magyarországon is átvettek. Norman Zinberg a következőket jegyzi meg ezekről a programokról: „1973-ban, amikor a Drog felvilágosítás Országos Koordináló Tanácsa (National Coordinating Council on Drug Education) 220 felvilágosító filmet értékelt pontosságuk és hatásosságuk szempontjából (*Drug Abuse Films*, 1973), azt találta, hogy a filmek 33 százaléka elfogadhatatlan mértékben pontatlan vagy torz volt, 50 százaléka nem volt alkalmas a nagyközönség előtti bemutatásra képzett instruktor jelenléte nélkül, s mindössze 16 százalék volt tudományos és konceptuális szempontból egyaránt elfogadható. Egy másik kormányzati tanulmány, a *Federal Strategy* (1977) megjegyezte, hogy gyakran még a legjobb tényszerű információk is felkeltették a drogok iránti érdeklődést, s ez a kíváncsiság egyre inkább a kísérletezés fő okává vált. A Shafer-bizottság szerint ezek a hatalmas programok, melyek kizárólag az absztinencia hirdetésére koncentráltak, valójában fokozhatták a pszichoaktív szerek fogyasztását.” (Zinberg, 2005).

A kiterjedt kampánnyal és a média hathatós közreműködésével a nyolcvanas évek végére az amerikai társadalom közel kétharmada már valóban a drogabúzust tartotta az ország elsősorú problémájának. Bár Bill Clinton elnökjelöltként a bebörtönzések helyett még a kezelésbe kerülést támogatta, elnöksége alatt ő is azonosult a Drogellenes Háború fő eszméivel. Az igyekezet ellenére a küzdelem alig tudott valamit megvalósítani kitűzött céljai közül. Bár Nixon gyors és látványos eredményeket várt, bő negyven év elteltével, az évente 40 milliárd dollárnyi ráfordítás mellett a kábítószeres előállítását nem sikerült mérsékelni, csupán a termesztő területeket sikerült időlegesen átrajzolni. Emellett az USA a világ legnagyobb kokainfogyasztójává, illetve a legnagyobb kolum-

biai heroin, mexikói heroin és marihuána felvevő piacává vált (CIA, 2013). Egy 30 éven át tartó elemzés szerint 1975 és 2005 között az USA 12. osztályos diákjainak 82-91%-a találta könnyűnek a kannabisz beszerzését (Johnston, O'Malley, Bachman & Schulenberg, 2005), tehát az arány a szigorú tilalom ellenére sem csökkent. Ugyanakkor az emberi jogi szervezetek figyelmeztetnek, hogy a nemesnek tűnő drogellenes erőfeszítések jelenleg is tömeges emberi jogi sérelmekhez vezetnek, szerepet játszanak a polgárháborús helyzetek kialakulásában, az ártalomcsökkentő szolgáltatások blokkolásával tovább gerjesztik a HIV/AIDS járványt és emberek millióinak bebörtönzését eredményezik. Az Egyesült Államok kormányzati felmérése szerint (Bureau of Justice Statistics, 2011) 2011 végén 2,266,800 felnőtt volt bebörtönözve az Amerikai Egyesült Államokban, ami a teljes felnőtt lakosság 0,94%-a. Az amerikai Nemzeti Kutatói Tanács egy 2014-ben kelt elemzésében (National Research Council, 2014) rámutatott, hogy az USA börtönpopulációja „messze a legnagyobb a világon. A világ fogvatartottjainak negyedét amerikai börtönökben tartják fogva”. A Fehér Ház drogellenes irodája 2014 júliusában jelentette meg új Nemzeti Drogstratégiáját (ONDCP, 2014), mely szakítást ígér a Drogellenes Háború felfogásával és a Nixoni megközelítés hatalmas költségeit, valamint a bebörtönzések hatalmas számát a legjelentősebb problémákként azonosítja. A dokumentum szerint Barack Obama a tudományos eredményekre támaszkodó megközelítést hirdeti a prevencióban és a függőség kezelésében, növeli a kezelésekre való hozzáférést, nagyobb hangsúlyt fektet a felépülésre és a bebörtönzések csökkentését ígéri. Obama drogpolitikai reformszándékait a bebörtönzések mérséklése és az droghasználat egészségügyi megközelítése mellett az is jelzi, hogy nem vetett gátat szövetségi szinten a 2012-ben népszavazással elfogadott coloradói és washingtoni, majd a 2014-es további kannabisz legalizációknak. Kérdés, hogy az új narratíva mennyiben fogja befolyásolni a pszichedelikumokhoz való politikai, társadalmi és tudományos hozzáállást, melyet a '60-as évek második fele óta változatlanul a legnagyobb fokú elutasítás jellemez.

PSZICHEDELIKUS KUTATÁSOK A TILALOM IDEJÉN

A pszichedelikus drogokkal végzett kutatások, a média tálatálasmódja, illetve és a spirituális-rekreációs célú használat elterjedése bizonyos mértékig egymásra ható folyamatok voltak; elég csak Leary tevékenységére gondolni. Tagadhatatlan, hogy a problémamentes használat mellett a pszichedelikum-fogyasztáshoz valóban köthetők balesetek és pszichés problémák jelentkezése, melyek felkelítették a média érdeklődését is. A negatív beszámolók túlsúlya és a pánikkeltés következtében idővel már a tudomány sem csupán a terápiás lehetőségek tárházát felvonultató szert látta a pszichedelikumokban. Az eltántorítás szándékának a tények elé helyezése nem csak a prevencióban és a társadalmi nevelésben,

de a tudományos életben is kezdett teret nyerni. Ahogy Norman Zinberg megjegyezte, „nem kétséges, hogy az LSD fogyasztás ’60-as évekbeli robbanásszerű terjedését a szer fogyasztása körül kialakult széles körű nyilvánosság váltotta ki. Noha ez a robbanás nem elsősorban a drogművelés eredményeinek közzétételéből eredt, a droghisztéria nagyon hamar befolyásolni kezdte a kutatásokat, amint azt az egyik korábban objektív kutató állásfoglalása is bizonyította: az illető kijelentette, hogy a drog potenciális káros hatásait fogja bebizonyítani. Ennek az attitűdnek a felbukkanása óta minden kutatónak el kell gondolkodnia azon, hogy munkája a fogyasztástól való eltántorításról, vagy a tények kereséséről szól-e” (Zinberg, 2005). Azonban nem sok idő adatott a pszichedelikumok kutatóinak, hogy a fenti dilemmát megválaszolják. 1970-ben ugyanis, az Egyesült Államok 91. Kongresszusán Nixon életbe léptette az Ellenőrzött Anyagok Törvényét (Controlled Substances Act). A törvény I. jegyzékébe sorolt szerekről a jogszabály kimondja, hogy a) abúzus potenciáljuk magas, b) nincs jelenleg elfogadott gyógyászati alkalmazásuk az USA-ban és c) nincs elegendő biztonsági előírás a szer orvosi felügyelet melletti alkalmazására. Az I. jegyzékbe – a teljesség igénye nélkül – a következő szerek kerültek: heroin, LSD, DMT, marihuána és kannabinoidjai, pszilocibin és meszkalin. Vagyis az amerikai törvény egymás mellé rendelte a heroint, a kannabiszt és a pszichedelikumokat, míg a gyógyászati alkalmazással rendelkező II. jegyzékbe került a kokain és a metamfetamin, az amfetamin pedig III. jegyzékben kapott helyet. Bár a 20. század első harmadáig ezernyi kannabisz alapú gyógyászati készítmény létezett és az LSD kedvező terapeutikus hatásainak is egyre bővült a könyvtára, a Nixon törvény a legveszélyesebb kábítószereket faragta belőlük. Hasonló logikát követ a korábban említett, 1971-ben elfogadott, pszichotrop szerekéről szóló Bécsi Egyezmény, mely minden ENSZ tagállamra kiterjesztette a pszichedelikus drogokkal végzett tevékenységek kiemelt tilalmát. A tudományos élet szereplői kénytelen-kelletlen azzal a paradoxonnal találták szemben magukat, hogy nem kutathatják tovább a kannabisz és a pszichedelikus drogok gyógyászatban alkalmazható tulajdonságait, mert egy törvény kijelentette, hogy nincs nekik ilyen, ezért aztán nincs is mit kutatni. A kevés, engedélyezett kutatás többnyire olyan állatkísérlet volt, melyek a pszichedelikus drogok toxicitását vizsgálta. Ugyanakkor az illegalitás következtében nem tűntek el ezek a szerek, sőt mindennaposá vált, hogy a fogyasztó ismeretlen hatóanyag-tartalommal és szennyezett formában jutott hozzájuk. A 1970-80-as években a pszichedelikumokkal végzett kutatások a föld alá szorultak és csak töredékük látott napvilágot. Egy részük a tiltott szerekhez hasonló új anyagok előállítására irányult, az utcai értékesítés szándékával; míg a kutatók egy kisebb hányada továbbra is a pszichedelikumok lehetséges gyógyászati alkalmazhatóságát vizsgálta. Az 1986-ban megalapított Multidiszciplináris Társaság a Pszichedelikumok Kutatásáért (Multidisciplinary Association for Psychedelic Studies – MAPS) elsőszámú küldetése a pszichedelikus szerek gyógyászati célú kutatásainak elősegítése. Hathatós közreműködé-

süket a '90-es években még csekély siker koronázta. Közülük talán a legkiemelkedőbb eredmény, hogy 20 évvel a kutatások leállítását követően az amerikai Élelmiszer- és Gyógyszerügyi Hivatal (FDA) 1991-ben első ízben engedélyezett egy pszichedelikummal végzett humánkísérletet. A kivételezett helyzetbe került Rick Strassman a DMT agyfunkciókra gyakorolt hatását elemezte. A kutatásokkal szemben támasztott szigorú jól jellemzi, hogy két évre volt szükség a megfelelő engedélyek beszerzéséhez egy olyan vizsgálatához, melyben mindössze tizenegy alany vett részt, akiknek mindegyike tapasztalt pszichedelikum használó volt. Mindez mutatja, hogy ekkor még nem nyílt lehetőség a pszichedelikumok terápiás lehetőségének vizsgálatára, csupán a szerhasználók agyára gyakorolt hatások elemzése vált lehetővé. A I. jegyzéken szereplő drogokkal végzett humán kutatások ellehetetlenítése egészen 2005-ig kitartott, amikor is John H. Halpern megkapta az FDA és DEA engedélyét, hogy az MDMA (a '80-as években Ecstasy néven elterjedt tabletták elsősorú hatóanyaga) szorongásoldó hatásait vizsgálja rákos betegek esetében. Szintén engedélyt kapott az a vizsgálat, melyet MDMA jótékony hatásait vizsgálja a poszt-traumatikus stressz szindrómában szenvedő betegeknél. Egy évre rá a Johns Hopkins egyetemén dolgozó Roland Griffiths és munkatársai 36 – pszichedelikumot korábban nem fogyasztó – személy esetében vizsgálhatták meg az egyszeri pszilocibin használat hosszú távú, az alanyok személyiségére gyakorolt hatását (Griffiths, Richards, Johnson, McCann & Jesse, 2008). Tizennégy hónappal a fogyasztás után az alanyok 67%-a sorolta a tapasztalatot élete 5 legjelentősebb spirituális élménye közé és 64% vélekedett úgy, hogy az eltelt időszakban elégedettebbé vált az életével, valamint többségük toleránsabbá és nyitottabbá vált. Valamivel korábban tört meg a jég Európában. A zürichi Heffter Kutatóintézetben már 2004-ben végeztek humánkísérletet egészséges alanyokon, amiben a pszilocibin akut pszichológiai és élet-tani hatásait vizsgálták (Hasler, Grimberg, Benz, Huber & Vollenweider, 2004). A kutatás nem talált bizonyítékot a pszilocibin használat okozta fizikai ártalmakra. Az elmúlt nyolc évben számos, pszichedelikus szerrel végzett kutatás látott napvilágot, amelyek hatására többen már a pszichedelikus reneszánsz korszakáról beszélnek. Pár évnyi részleges kutatói szabadság elegendőnek bizonyult annak az állításnak a megingatására, hogy a pszichedelikus szerek nem rendelkeznek gyógyászati alkalmazhatósággal. Reménykeltő kutatások születtek többek között a cluster fejfájás (Sewell, Halpern & Pope, 2006), a súlyos szorongás (Gasser et. al., 2014) az OCD (Moreno, Wiegand, Taitano & Delgado, 2006) és a PTSD (Catlow, Song, Paredes, Kirstein & Sanchez-Ramos, 2013) pszichedelikumokkal való kezelésében, mely tüneteket napjainkban leginkább rendszeresen fogyasztandó, gyakran függőséget kialakító és jelentős mellékhatásokkal járó szerekkel próbálnak gyógyítani. Ugyanakkor napjaink pszichedelikus drogokkal végzett kutatásai nem csak azt kérdőjelezik meg, hogy ezeknek a szereknek az I. jegyzéken lenne a helyük, de esetenként a '60-as évek elretentő retorikájának valótlanosságaira is rámutatnak. Egy 2013-ban 130.000 fő bevo-

násával készült, PLoS ONE-ban publikált elemzés (Krebs & Johansen, 2013) nem talált kapcsolatot a pszichedelikum használat és a mentális betegségek előfordulása között sőt, annak a 22.000 főnek a körében, aki életében legalább egyszer használt pszichedelikus drogot, alacsonyabbnak bizonyult a szorongás és a mentális problémák aránya, miközben kevesebb volt esetükben az ambuláns pszichiátriai kezelések száma és a pszichiáter által felírt gyógyszerek használata is. A bevett tudományos álláspontot alapjaiban megkérdőjelező kutatási eredmény további vizsgálatokat tesz szükségessé, mégis mára már egyre kevésbé tűnik túlzó fantáziálásnak az vélekedés, mely szerint a pszichedelikumok nem azért kerültek szigorú tilalom alá, hogy az állam megvédje a polgárait, sokkal inkább a problémamentes pszichedelikum-fogyasztók és a hozzájuk sok szállal köthető ellenkultúra jelentettek veszélyt a kormányzati (drog)politikára nézve. Ám bármi is volt a tilalom tényleges célja, a kutatások ellehetetlenítésében elért sikereket a kábítószer-használat visszaszorításában nem tudta felmutatni. Az elmúlt évek ígéretes kutatásai azt bizonyítják, hogy a tudományos vizsgálatok szabadságának biztosításával az orvostudomány rengeteget profitálhatna a pszichedelikumokból. A Scientific American 2014 februári számában szerkesztőségi cikkben áll ki a pszichedelikus szerekkel folytatott kutatások tilalma ellen (Scientific American, 2014). Az írás felhívja a figyelmet arra a paradoxonra, hogy a korlátozások következtében nem ismerhetjük meg a drogok valós ártalmait, de jótékony hatásait sem, így például a gyógyászati marihuána programok keretében az orvosok úgy írhatnak fel kannabiszt a pácienseiknek, hogy a kutatók humán kísérletekben nem vizsgálhatják a hatásokat. A szerkesztőség arra szólítja fel az Amerikai Egyesült Államok kormányát, hogy a kannabiszt és a pszichedelikumokat helyezze át a kutatásokat lehetővé tevő II. jegyzékbe. Hasonló véleményt fogalmazott meg a brit David Nutt is a „Drugs –Without The Hot Air” című könyvében (Nutt, 2012), melyben úgy érvel, hogy amennyiben jobban megismerjük a drogot, racionálisabb hozzáállást tudunk tanúsítani velük szemben és így végeredményben az ártalmak kezeléséről is többet fogunk tudni.

A TILALOM ALTERNATÍVÁI

Az 1960-as évek közepén az LSD tömeges kipróbálása az Egyesült Államokban szükségessé tette a hozzáférhetőség szabályozását. Kérdés azonban, hogy a pszichedelikumoknak a legszigorúbban szabályozott szerek listájára vétele és a tudományos kísérletek ellehetetlenítése arányos és indokolt lépés volt-e? A pszichedelikus reneszánszban született tanulmányok azt valószínűsítik, hogy a kutatások felfüggesztésével komoly veszteség érte orvostudományt és csak most kezdhetünk el képet alkotni arról, mitől fosztotta meg a szigorú drogpolitika a diszciplínát az elmúlt 40 évben. Ma ugyanakkor az is látszik, hogy a Nixon által meghirdetett drogellenes háború a hatalmas anyagi és rendészeti ráfordítások

ellenére sem tudott lényeges változást hozni a droghasználati trendekben, illetve a tiltott szerek elérhetőségében, míg a börtönöket is jobbra csak kábítószer használókkal és alacsony szintű dílerekkel sikerült megtöltenie. Ugyanakkor a kannabisz gyógyászati célú engedélyezésével – mely mára az USA államainak majdnem felében bekövetkezett – valamint az egyre több államban alkalmazott legális kannabiszpiac mellett egyre bajosabban tartható fenn az a kép, hogy az I. jegyzéken szereplő szerek valóban a legveszélyesebbek és gyógyászatilag a legértéktelebnek lennének. A kannabisz mellett a pszichedelikumokkal elért gyógyászati sikerek a globális drogszabályozás átalakítását, de legalábbis az I. jegyzék újragondolását vetítik előre. A pszichedelikumok alternatív szabályozására már az 1960-as években is születtek ötletek. Timothy Leary a pszichedelikumok népszerűsítése mellett nem feledkezett meg e szerek veszélyeiről sem, ezért kezdetleges modellt állított fel a hozzáférhetőség szabályozására. Érvelése szerint ezek a drogok – az autóhoz vagy a repülőgéphez hasonlóan – veszélyesek, amennyiben nem rendeltetésszerűen használják őket. Az általa felvázolt szabályozás egyfajta pszichedelikus jogosítvány megszerzéséhez kötötte volna a használatot, melyben a leendő használónak fizikai, intellektuális és érzelmi kritériumoknak kell megfelelni. Elképzelése szerint a marihuána használatához szükséges jogosítvány megszerzése az autóvezetési engedély nehézségi szintjéhez hasonlítana, míg az LSD használatához szükséges engedély már a repülőgép-vezetői vizsgák nehézségével vetekedne (Leary, 1982). Ezt a felvetést gondolta tovább a Transform Drug Policy Foundation nevű, drogpolitikai reformokért küzdő brit szervezet a 2009-ben megjelent, bő 200 oldalas kiadványában. A „Drogellenes háború után – tervezet a szabályozásra” című kötet a jelenleg elterjedt szabályozási modellek alternatíváit veszi számba és tanácsokat nyújt a globális drogkontrollt jelentő ENSZ egyezmények megújítására (Rolles, 2009). A kiadvány pszichedelikus drogokkal foglalkozó fejezete kiemeli, hogy a szabályozási modell kialakításakor figyelembe kell venni, hogy alacsony toxicitású szerekről van szó, melyek kényszeres használata nem jellemző, függőséget és elvonási tüneteket nem alakítanak ki, azonban lappangó mentális betegségeket hozhatnak a felszínre. A szerzők éppen ezért úgy vélik, hogy a szabályozásnak elsősorban a mentális problémák kialakulását és a nem megfelelő körülmények (set, setting) közötti használat megelőzését kell célul kitűzniük. Érvelésük szerint a természeti közösségek évezredek pszichedelikum fogyasztási hagyománya mintaértékű lehet abban, hogy az e szerek iránt érdeklődők csak speciális alkalom esetén, szakértő felügyelet alatt és megfelelő felkészülést követően, jól körülírt set és setting mellett fogyasszanak pszichedelikus drogot. A kötet a modell kialakításához a tagsághoz kötött pszichedelikus csoportok vagy klubok létesítését javasolja, ahol a nagykorú tagok megfelelő felkészítés elvégzése és a szükséges egészségügyi kritériumok megléte esetén kaphatnának jogosítványt arra, hogy képzett és szigorú felelősségi körökkel rendelkező eladóktól pszichedelikumot vásárolhassanak, akik a fogyasztó testtömege alapján kalku-

lálnák ki a megfelelő dózist. A taggá vált fogyasztók egészségét monitoroznák és az első fogyasztók számára igény esetén akár felügyelő személyt (trip guide) is biztosítanának. A szabályozás fellépne a pszichedelikumok profitorientált értékesítésével, valamint a gyakoribb és a magasabb dózisu fogyasztást célzó marketing technikákkal szemben, de lehetőséget biztosítana az alacsony pszichedelikum-tartalmú gyógyszerek bejegyeztetésére. Bár a tanulmány nem részletezi ezt az elképzelést, de a kannabisz példájához hasonlóan a gyógyászati célú alkalmazás engedélyezése lehetne az első lépés abba az irányba, hogy a pszichedelikumokat a tudomány eredményeinek megfelelő helyen kezeljük, ám jelenleg megjósolhatatlan, hogy a gyógyászati és a rekreációs célú használatot és forgalmazást korlátozó nemzetközi egyezmények releváns pontjaiban várható-e változás a közeljövőben. Az ENSZ soron következő, kábítószer-kérdéssel foglalkozó rendkívüli közgyűlése (UN General Assembly Special Sessions – UNGASS) 2016-ban fog ülésezni, ahol többen számítanak a kannabiszt érintő globális szabályozások felülvizsgálatára. A drogellenes háború elhízottságára rávilágító tények és a gyógyászatilag kedvező hatásokat bizonyító kutatások eredményeképpen idővel talán a pszichedelikumok helyzetének felülvizsgálatára is sor kerül.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bayer István. (2005). *Drogok és Emberek – Múlt, Jelen, Jövő*. Budapest: Sprinter 471-472.
- Bureau of Justice Statistics. (2011). Correctional Population in the United States. Letöltve 2014.07.23, <http://www.bjs.gov/index.cfm?ty=pbdetail&iid=4537>
- Catlow, B.J; Song, S.; Parades, D.A., Kirstein, C.L., Sanchez-Ramos. (2013). Effects of psilocybin on hippocampal neurogenesis and extinction of trace fear conditioning. *Experimental Brain Research*, 228(4), 481-91.
- End the Ban on Psychoactive Drug Research. *Scientific American*. 2014/2, volume 310. Letöltve 2014. 07.25 <http://www.scientificamerican.com/article/end-the-ban-on-psychoactive-drug-research/>
- Gasser, P.; Holstein, D., Michel, Y., Doblin, R., Yazar-Klosinski, B., Passie, T.; Brenneisen, R. (2014). Safety and efficacy of lysergic acid diethylamide-assisted psychotherapy for anxiety associated with life-threatening diseases. *Journal of Nervous and Mental Disease*. 202(7), 513-520.
- Gray, Mike. (2000). Drug Crazy: How We Got Into This Mess And How We Get Out. *New York Routhledge*.
- Griffiths, R.; Richards, W.; Johnson, M.; McCann, U.; Jesse, R. (2008). Mystical-type experiences occasioned by psilocybin mediate the attribution of personal meaning and spiritual significance 14 months later, *Journal of Psychopharmacology*, 2008(22), 621-632.
- Hasler, F.; Grimberg, U.; Benz, M. A.; Huber, T.; Vollenweider, F. X.; Acute psychological and physiological effects of psilocybin in healthy humans: a double-blind, placebo-controlled dose-effect study, *Psychopharmacology*. 2004(172), 145-156.

- Henderson, L.A.; Glass, W.J. (1994). LSD: Still With Us After All These Years. New York, Jossey-Bass, 1994(48)
- Hoch, P.H. (1957). Remarks on LSD and Mescaline. *Journal of Nervous and Mental Disease*. 1957(July-Sept,125),442-443.
- Hofmann, A. (2006).: LSD: Bajkeverő csodagyerekem- Egy varázsszer felfedezése. Budapest: Edge 2000
- Horrock, N.M. (1977). 80 Institutions Used in C.I.A. Mind Studies: Admiral Turner Tells Senators of Behavior Control Research Bars Drug Testing Now. *New York Times*. (1977.08.04)
- Isbell, H. Wolbach, A.B.; Wikler, A.; Miner, E.J. (1961). Cross Tolerance between LSD and Psilocybin In.: *Psychopharmacologia*, 1961(2), 147-159
- Johnston, L.D.; O'Malley, P.M.; Bachman, J.G.; Schulenberg, J.E. (2005). Table 13: *Trends in Availability of Drugs as Perceived by Twelfth Graders, Monitoring the Future*. Letöltve 2014.07.23., <http://www.monitoringthefuture.org/data/05data/pro05t13.pdf>
- MacLean, K.A.; Johnson, M.W.; Griffiths, R.R. (2011). Mystical Experiences Occasioned by the Hallucinogen Psilocybin Lead to Increases in the Personality Domain of Openness, *Journal of Psychopharmacology*, 2011(Nov.), 1453-1461.
- Krebs, T.D.; Johansen, P. Ø. (2013). Psychedelics and Mental Health: A Population Study, *PLoS ONE*, 2013(8)
- Leary, T. (1982). *Changing My Mind, Among Others: Lifetime Writings, Selected and Introduced by the Author*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Moreno, F.A.; Wiegand, C.B.; Taitano, E.K.; Delegado, P.L. (2006). Safety, tolerability, and efficacy of psilocybin in 9 patients with obsessive-compulsive disorder, *Journal of Clinical Psychiatry*. 67(11) m 1735-40.
- National Research Council. (2014). *The Growth of Incarceration in the United States: Exploring Causes and Consequences*. Washington DC: The National Academies Press. Letöltve 2014.07.23 http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=18613
- Nixon, R. (1971). Message to the Senate Transmitting Convention on Psychotropic Substances. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project. Letöltve 2014.07.22 <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=3058>
- Nutt, D. J., King, L. A., Phillips, L. D. (2010). Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis. *The Lancet*, 2010 (376), 1558-1565.
- Nutt, David (2012). *Drugs - Without The Hot Air- Minimising the Harms of Legal and Illegal Drugs*. UIT Cambridge
- Office of National Drug Control Policy. (2014). *National Drug Control Strategy* Letöltve 2014.07.23 http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/ondcp/policy-and-research/ndcs_2014.pdf
- Psychiatry: An Epidemic of Acid Heads. *Time* 1966(87), 44-46. (1966.03.11) Letöltve: 2014.07.22. <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,899088,00.html>
- Rolles, S. (2009). *After the War on Drugs – Blueprint for Regulation, Transform Drug Policy Foundation*, Letöltve 2014.07.28 <http://www.tdpf.org.uk/sites/default/files/Blueprint.pdf>
- Sawell, R.A.; Halper, J.H.; Pope, H.G. (2006). *Response of cluster headache to psilocybin and LSD*, *Neurology*. 66(12), 1920-2

- The exploding threat of the mind drug that got out of control: LSD. *Life*. 1966(60) (1966.03.25) Letöltve: 2014.07.22 <http://www.drugtext.org/Psychedelics/turmoil-in-a-capsule.html>
- The World Factbook* 2013-14. Washington, DC: Central Intelligence Agency, 2013. Letöltve: 2014.07.23. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>
- United Nations Office on Drugs and Crime, Single Convention on Narcotic Drugs (1961). *As Amended by the 1972 Protocol Amending the Single Convention on Narcotic Drugs*. Letöltve 2014.07.21 http://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime. (1967a). *The Protocol on Psychotropic Substances*. Letöltve 2014.07.21 https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/bulletin/bulletin_1967-01-01_1_page004.html
- United Nations Office on Drugs and Crime. (1967b). *The road to controls: barbiturates, amphetamines, tranquilizers and hallucinogens pp. 15-19* Letöltve 2014.07.21, https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/bulletin/bulletin_1967-01-01_1_page004.html,
- United Nations Office on Drugs and Crime. (1970). *The Protocol on Psychotropic Substances. 1 January 1970*. (108. oldal § 27, 109. oldal §52.)
- United Nations Office on Drugs and Crime (1971). *Convention on Psychotropic Substances*. Letöltve 2014.07.21 http://www.unodc.org/pdf/convention_1971_en.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime(1988). *Convention against the Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*. Letöltve 2014. 07.21 http://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf
- WHO (1964). *Technical Report Series, Geneva*, No. 273.
- Zinberg, N. E. (2005). *Függőség és kontroll - drog, egyén, társadalom*. Budapest: Nyitott Könyvműhely